

Mała Zagłada

Wydawnictwo Literackie
Kraków 2015

Mała Zagłada nie jest jednak ani reportażem, ani wyłącznie spisem wspomnień. Napisana w formie dialogu, lekka, momentami wręcz gawędziarska, jest przede wszystkim opowieścią o mimowolnie dziedziczonym strachu. Janko staje się spadkobierczynią tragedii swoich bliskich, ich trauma jest jej traumą, przecucie wojny stale jej towarzyszy. Widać to wyraźnie w samej narracji – wspomnienia matki (jej pamięć przez lata „zetrła”) i dopowiedzenia córki mieszają się i uzupełniają. Uporządkowania wydarzeń i racjonalizacji kolejne pokolenia potrzebują zresztą nawet

bardziej – „historia, gdy się od nas oddala, mityczniej”. Stąd potrzeba, by oddać jej sprawiedliwość, by ofiary odzyskały imiona i przestały figurować jako mieszkańcy domu numer 10, 15, 70. Bo też trzeba podkreślić, że nie o szukanie winnych tutaj chodzi, ale o nazwanie emocji i pamięć. Takich wiossek jak Sochy były dziesiątki, nie tylko w Polsce.

Aleksandra Żelazińska, „Polityka”

Opis

Mala zagłada to opowieść o dziedziczonej traumie – matka autorki jako mała dziewczynka ocalała z pacyfikacji wsi Sochy na Zamojszczyźnie. Odziedziczonej – strach jest bowiem „rodzajem pamięci” twierdzi Anna Janko, która dopiero jako dojrzała pisarka była w stanie zmierzyć się z tym trudnym tematem. Autorka stara się zrekonstruować rodzinną tragedię – odwołując nie tylko do wspomnień bliskich, mieszkańców Soch, ale i do dokumentów oraz literatury poświęconej doświadczeniu wojny. Książka zawiera postscriptum – „spis osiemdziesięciu ośmiu domów wsi wraz z ich mieszkańcami, z krótką

informacją o ich losach” – unaoczniający, jak wiele osobistych dramatów kryją w sobie dzieje jednej zamojskiej wsi. Anna Janko nie ogranicza się jednak do czasu wojennego – miniona wojna istnieje we współczesności właściwie cieleśnie, wiele zdarzeń z późniejszych dziejów rodziny daje się tłumaczyć właśnie przez dziecięcą traumę. Autorka odwołuje się do licznych źródeł pisanych, snuje rozważania o naturze zła, o odpowiedzialności za zbrodnie. Poszukiwanie prawdy o tym, co zdarzyło się w Sochach, staje się nie tylko moralnym imperatywem, ale także środkiem do samopoznania i rodzajem terapii.

Autorka

Anna Janko (ur. 1957 w Rybniku), poetka, pisarka, felietonistka. Pochodzi z poetyckiej rodziny – poetami są jej matka Teresa Ferenc, ojciec Zbigniew Jankowski oraz siostra Milena Wieczorek. Jako debiutowała bardzo młodo zbiorem *List do królika doświadczonego* (1977) i od razu były to świetnie przyjęte przez krytykę wiersze. Równie pozytywnie był przyjęty debiut prozatorski *Dziewczyna z zapałkami* autobiograficzna opowieść o kobiecie tkwiącej w nieudanym małżeństwie

i przytłoczonej wychowywaniem dzieci. Omawiając prozę Janko, zwracano uwagę na jej wcześniejsze doświadczenie poetyckie, które miało wpływ na jej esencjonalny, znakomicie wyważony styl. Poszczególne jej powieści były m.in. nominowane do Nagrody Europy Środkowej Angelus, do Nagrody Literackiej Nike. *Mała Zagłada* została uhonorowana Nagrodą Literacką Miasta st. Warszawy.

Tematy do dyskusji

- Jak wyglądała wojna widziana oczyma członków rodzin klubowiczów, którzy ją przeżyli? Jakże zdania ich bliscy najczęściej przywoływali? A może doświadczenia wojenne były tematem tabu? Czy przekładało się to jakoś na życie rodziny? Można spróbować zestawić własne doświadczenia rodzinne z doświadczeniami rodziny Anny Janko.
- Język służący do opisu doświadczenia wojennego. W jaki sposób język uczestników, świadków zdarzeń odbiega od tego, który dominuje w dyskursie publicznym? W których szczegółach, punktach?
- Obraz wroga we wspomnieniach polskich dzieci z czasów wojny. Motyw „dobrego Niemca” – jaką funkcję pełni wprowadzenie tego rozdziału do książki Anny Janko?
- Popularny obraz wojny, jej estetyzacja, rekonstrukcje historyczne – czy i w jaki sposób zaburzają dzisiejsze wyobrażenia o tym czasie? Jak uniknąć kalek ideologicznych w mówieniu o wojnie? Perspektywa pojedynczego człowieka a zbiorowości. W jaki sposób uproszczona opowieść o zbiorowości może działać destrukcyjnie, uderzać w pojedyncze osoby?
- Tytuł książki – *Mała zagłada*. Jak można go rozumieć i co wynika z zestawienia zniszczenia wsi Sochy z Holocaustem?

Warto przeczytać

Inne lektury, które można skonfrontować z *Małą zagładą* Anny Janko to – opowiadająca o wojennych losach dzieci książka Swietłany Aleksijewicz *Ostatni świadkowie. Utwory solowe na głos dziecięcy*; poświęcona tzw. „wilczym dzieciom” *Mam na imię Maryte* Alvydasa Šlepikasa, a przede wszystkim inspirujący pisarkę *Pamiętnik Dawida Rubinowicza*.

Poleca

Artur Nowaczewski – poeta i krytyk literacki; doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. Adiunkt na Uniwersytecie Gdańskim. W 2009 otrzymał Nagrodę Fundacji ks. Janusza St. Pasierba. Stały współpracownik czasopisma „Topos”.

